

EXAMENSARBETE

Hösten 2005

*Läroarutbildningen
Pedagogiskt arbete*

KULTURKROCKAR I SKOLAN

- en kvalitativ studie om hur lärare
i skolan arbetar med möten mellan
olika kulturer.

Författare

Malin Sandgren
Natalie Wickberg

Handledare

Agneta Jonsson

Kulturkrockar i skolan

– en kvalitativ studie om hur lärare i skolan arbetar med möten mellan olika kulturer.

Abstract

Syftet med arbetet är att undersöka hur åtta lärare i grundskolan talar om att hantera kulturkrockar och kulturell mångfald i skolan. Vi har utgått ifrån ett sociokulturellt perspektiv, då vi tror att det sociala samspelet har betydelse för individens utveckling. I litteraturgenomgången tar vi bland annat upp vad skolmyndigheterna säger och undervisningens innehåll. Vi tar även upp lärarens bemötande och betydelsen av vilken inställning läraren har. Vi har undersökt hur 8 lärare beskriver sitt arbete med en mångkulturell klass. En kvalitativ undersökning genomfördes i form av intervjuer, som först spelades in på band och som därefter transkriberades och analyserades. Resultaten visade att de flesta lärarna tolkar begreppet kulturell mångfald på samma sätt. Svaren visade även hur man på olika sätt kan arbeta med kulturkrockar i skolan och att kulturkrockar uppstår genom bl.a. språket, klädsel och religiösa skiljeaktigheter. I resultatet framgick det även olika erfarenheter som lärarna har i sitt arbete med en mångkulturell klass. Av våra intervjuer framkom vidare vikten av värdegrundarbete samt att ta vara på elevernas erfarenheter.

Ämnesord: skola, invandrare, kulturmöten, kulturkrockar.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Begreppsdefinitioner	5
1.3 Syfte	6
2. Litteraturgenomgång	6
2.1 Sociokulturellt perspektiv	7
2.2 Kulturkrockar på samhällsnivå	8
2.3 Familj och skolmyndighet	9
2.4 Undervisningens innehåll	10
2.5 Lärarens roll i undervisningen	11
2.6 Lärarens bemötande	12
2.7 Elevers syn på läraren	13
2.8 När kulturerna möts och hur de olika normerna påverkar	15
2.9 Frågeställningar	15
3. Metod	15
3.1 Urval	16
3.2 Relevans och etiska övervägande	16
4. Redovisning av intervjuerna	17
4.1 Tolkning kulturell mångfald	17
4.2 Värdegrundsarbete	17
4.3 Manligt, kvinnligt och kläder	19
4.4 Vikten av att ta vara på elevernas erfarenheter	19
4.5 Bristande språkkunskaper	20
4.6 Sammanfattning av resultat	21
5. Diskussion	23
6. Metoddiskussion	25
7. Sammanfattning	26
Referensförteckning	29
Bilaga 1 Intervjufrågor	31

1. INLEDNING

Dagens svenska skola har blivit en kulturell mötesplats där eleverna möter olika människor med olika bakgrunder. Lärarna i skolan får nya erfarenheter och lär sig att hantera nya som efter hand uppstår i skolan. Skolan förändras efter eleverna och nya möten uppstår i en ständig ström. Lpo94 säger att "skolan ska främja förståelsen för andra människor och förmåga till inlevelse" (Utbildningsdepartementet, 1998, s.5). Med alla elevers olikheter i skolan krävs det idag att man öppet och naturligt lär sig om varandras kulturer för att undvika kulturkrockar bland eleverna. Skolan har en viktig roll i att motverka segregation. Skolan måste lära barnen hur man kan ta tillvara på vårt mångkulturella samhälle.

Begreppet kulturkrock innebär för oss, krockar mellan olika grupper av människor som har olika värderingar och olika sätt att leva. När olika synsätt möts, kan det uppstå kulturkrockar. Enligt vår uppfattning har lärare en viktig roll i utformandet av framtida generationers sätt att bemöta andra kulturer. Med detta i åtanke anser vi att det känns intressant att belysa hur vuxna verksamma i skolans värld arbetar med det vi kommer kalla kulturkrockar vilket vi närmare definierar under rubriken begreppsdefinitioner.

Efter den här terminen är vi klara med vår utbildning till lärare med inriktning mot Lek, utveckling och lärande samt Språk och Skapande. Därför tycker vi det är både intressant och relevant att ta reda på hur lärare idag arbetar med att möta olika kulturer. Under den verksamhetsförlagda delen av vår utbildning har vi stött på olika kulturkrockar i de klasser vi varit i. Vi har stött på elever som t.ex. inte får vara med på idrottslektionerna för sina föräldrar. Vi har även kommit i situationer då elever inte fått äta eller dricka på grund av Ramadan. Under den verksamhetsförlagda utbildningen under vår sista termin märkte vi att eleverna bad sina kompisar att åka hem till sitt hemland vid olika tillfällen när de ville varandra ont. När ämnet nu kommer upp har vi tagit tillfället i akt att fördjupa oss. Vi vill ta reda på hur lärare i grundskolan talar om att hantera kulturkrockar och kulturell mångfald i skolan.

1.1 Bakgrund

1989 antog Förenta Nationernas generalförsamling konventionen om barnets rättigheter. Tanken med konventionen är att värna om att varje barn har rätt att få sina grundläggande behov tillgodosedda och att bli respekterade som individer. I

Artikel 28-29 står det att: "Barn har rätt till skolutbildning. Undervisningen bör förbereda barnet för livet, utveckla respekt för mänskliga rättigheter och fostra i en anda av förståelse, fred och tolerans" (Abrahamsson m.fl. 1998, s. 152).

Det framgår tydligt i "Barnkonventionen" att grundutbildningen ska betona jämlikhet och lika möjligheter i skolan. Man ska inte skilja ut elever på grund av bakgrund, kön, intressen eller funktionshinder. I Lpo 94 står det att det är skolans skyldighet att;

"Var och en som verkar inom skolan skall främja aktningen för varje människas egenvärde" (Utbildningsdepartementet, 1998, s.9). I Lpo 94 står det även att skolan har i uppdrag att med; "Ur ett internationellt perspektiv utveckla förståelse för den kulturella mångfalden inom landet" (a.a., s.12).

Vi anser att vi som blivande lärare bör ha förståelse och kunskap inom detta område för att på bästa sätt kunna möta och undervisa såväl individer som grupper med olika kulturella bakgrunder. Vårt undersökningsområde är intressant ur forskningssynpunkt, eftersom mycket fokuseras kring invandrare i dagens samhälle. Vi tycker det är intressant att ta reda på hur vuxna i skolans värld arbetar med elever och hur undervisningen sker, eftersom ett av skolans uppdrag är att verka för ökad tolerans. I Lpo 94 (2001) står det bl.a. följande:

Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Medvetenheten om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla, tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Skolan är en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar att stärka denna förmåga hos alla som arbetar där (s. 19-20).

Skolan är en plats där alla människor möts därför tycker vi att värderingar är viktiga. Som lärare är det viktigt att prata om olika kulturer och skapa förståelse för varandra, lära om det förgångna, såväl som blicka framåt och lära sig av vad som händer runt om i världen.

1.2 Begreppsdefinitioner

Vi har tagit upp några ord som vi tycker har stor betydelse i vårt arbete, *invandrare*, *kultur*, *mångfald* samt *kulturkrockar*. Detta för att lättare förstå vad vi syftar på när vi använder orden i vårt arbete.

I vid bemärkelse benämns alla inflyttade personer i ett land som *invandrare*. I tanken kan då invandrare ses som en homogen grupp, trots att invandrare är människor med olika kulturell bakgrund och olika anledningar till att ha lämnat sitt ursprungsland (Parszyk, 1999). Med ordet *invandrare* använder vi som en gemensam beteckning för människor som flyttat till Sverige, men som har sitt ursprung i ett annat land. Men ordet invandrare menar vi inte att alla har samma kultur eller orsak till att ha kommit till Sverige, bara att det är människor som flyttat hit.

Ordet kultur betyder egentligen odling, men används i många olika sammanhang. Det talas om affärskultur, idrottskultur samt olika kulturer i olika länder (www.orkelljunga.se/verksamhet/kultur/kultur.htm). Kultur är ett gemensamt levnadssätt hos ett visst antal människor. Ett samlingsbegrepp som innefattar religiösa föreställningar, språk, mat traditioner, konst, umgängesseder, klädsel och värderingar. En större grupp människor som förenas av gemensam kultur kan man då kalla ett folk. Men det ryms variationer inom en kultur, både regionala och individuella. Vi kan säga att Lappland och Skåne har olika kulturer. Liknande kulturvariationer finner man tillexempel mellan unga och gamla samt fattiga och rika (www.hem.passagen.se/multikultur/lista/vad.html).

Lendahls m.fl. (1990) skriver att begreppet kultur är mångtydigt och svårt att definiera. Deras definition av kultur är: "en beskrivande term för kunskap, värderingar och beteende som delas av en grupp människor. Lite förenklat ett sätt att leva" (a.a., s.62). Lendahls m.fl. har definierat kultur på ett sådant sätt som vi håller med om.

Enligt *Svenskt språkbruk* (2003) ges vi följande förklaring på ordet *mångfald*, stor och varierande mängd. Vi använder detta uttryck på samma sätt i detta arbete.

Henningsson & Pernetum (2004) tar även upp att varje land har en kultur. Vilket i praktiken innebär att alla i landet inte har precis samma värderingar och inte alltid vill bli bemötta på samma sätt.

Vi har visat att det finns olika sätt att se på begreppet kultur men i detta examensarbete kopplar vi ordet kulturkrockar till definitionen av kultur (se ovan) d.v.s. krockar mellan grupper av människor som har olika värderingar och olika sätt att leva. När olika synsätt möts, kan det uppstå kulturkrockar.

1.3 Syfte

Syftet med arbetet är att undersöka hur åtta lärare i grundskolan talar om att hantera kulturkrockar och kulturell mångfald i skolan.

2. LITTERATURGENOMGÅNG

I litteraturgenomgången berör vi de områden vi anser vara mest relevanta för vårt arbete, men vi tycker att det finns många aspekter som skulle vara intressanta att skriva om men vi har valt att avgränsa oss till detta ämne för att få plats inom ramen för arbetet. Vi kommer bl.a. ta upp lärarens bemötande och exempel på olika kulturkrockar.

2.1 Sociokulturellt perspektiv

Vi har utgått från ett sociokulturellt perspektiv där man menar att kunskap uppstår först i samspel mellan människor och sedan blir en del av människan i hans/hennes tänkande/handlande. Kunskap är inget som individen har utan man använder det i sitt vardagliga handlande (Säljö, 2000). I vårt moderna samhälle som ger rika möjligheter till läroprocesser kan det bli farligt när vi lär oss fördomar om andra människor genom t.ex. media. Skolan har en viktig position och unik miljö för lärande för att motverka denna våg. Individens kunskap om världen har en stor betydelse i förhållande till vad de lär sig i skolan (a.a.).

Kunskap förnyas ständigt efter hur samhället förändras. En sådan förändring blir till betydelse för samhällets utveckling. Vad man ska lära sig, hur mycket man ska lära sig och på vilka sätt man ska lära sig förändras. Beroende på vilken kultur man kommer ifrån får man ta del av olika kunskaper. Kommer man till ett annat land möts man kanske av ett annat skolsystem och kulturkrockar kan uppstå. Till exempel vid förväntningar på hur barn skall agera och vilket ansvar barnen skall ta i olika sammanhang. I vissa samhällen delar vuxna och barn vardagssysslor och i andra samhällen utsätts pojkar och flickor för andra förväntningar (Säljö, 2000). Beroende på vilken kultur man kommer ifrån har man olika perspektiv på meningen med livet. Olika samhällen och kulturer lägger olika vikt vid att barnen får utbildning. I ett sociokulturellt perspektiv tar eleverna med sig kunskap utifrån sociala situationer som de använder sig av i framtiden, genom att höra vad andra talar om föreställer de sig världen. Vårt sätt att bete oss och kommunicera formar sociala och kulturella erfarenheter. I det vardagliga samtalet finns det möjlighet att individer eller grupper tar med sig någonting som de även kan använda sig av i framtiden, enligt Säljö.

Skolan har en viktig roll att utveckla starka individer som med kunskap lär sig och får förståelse för andra kulturer (a.a.).

I det sociokulturella perspektivet står det naturliga samtalet i centrum. Det är genom samtalet som vi lär oss om andra människors perspektiv på tillvaron. Språket är ett viktigt redskap som ger oss kunskap (a.a.). Vi tycker att man i skolan borde arbeta mer med språket, då detta ligger till grund för att kunna kommunicera och därmed lära sig av varandra. Enligt Vygotsky är det uppenbart att språkliga uttryck, termer och ord har en utpekande funktion eller vad han kallar, en indikativ funktion. Med hjälp av språkliga kategorier kan vi peka ut och benämna saker i vår omvärld. Vi kan föreställa oss denna "indikativa funktion" hos ord och uttryck som en ersättning för pekfingret. Men när inte föremålet vi menar finns inom synhåll behöver vi ett språkligt uttryck. Språket är ett kraftfullt redskap i samspelet med omvärlden. Med utgångspunkt i samtalet utvecklas våra redskap för att bygga nya idéer och skapa ny information. Samhället bygger på att språket fungerar mellan människor (a.a.). Enligt Säljö lär eleverna genom att delta i olika aktiviteter i undervisningen, man lär sig medan aktiviteterna pågår. Skolan har en viktig position i elevernas liv då det är där man lär sig de mest grundläggande kunskaperna. Kunskaperna i svenska skolan förnyas ständigt efter samhällets utveckling och därmed utvecklas skolan i samma takt. Ett av människans mest utmärkande drag är att ta vara på erfarenheter och använda sig av den nya kunskapen man fått i framtiden. Människans sätt att tänka och agera har ett samband med i vilken kultur man växt upp i (a.a.). Här tycker vi det är viktigt att vi tänker på detta, så man inte förväntar sig att en sexåring i vår skola kan samma saker som en sexåring som kommer från en annan kultur eller annat land.

Kunskaperna man kan ta del av är beroende på vilken kultur man lever i. Alla kulturer har en kunskapstradition som utgör de redskap som just de behöver ha tillgång till. Olika kulturer behöver olika kunskaper. De olika kulturerna har även utvecklat olika sätt att lära ut de kunskaper som krävs i deras samhälle. Sättet att komma i kontakt med kunskaper och de olika färdigheterna skiljer även från kultur till kultur. Skolan har en viktig position i elevernas framtid då skolan kan styra elevernas framtida möjligheter. Skolan möter människor med olika kulturella bakgrunder och skall tillgodose dem en utbildning. Det är detta som gör skolan till en viktig miljö för lärande. I det nya samhällets utveckling är det viktigt att man tar del av varandras kulturella kunskaper. Olika människor möts i skolan där de lär tillsammans och delar ny kunskap med varandra (a.a.).

2.2 Kulturkrockar på samhällsnivå

Det har i alla tider uppstått konflikter eller kulturkrockar mellan olika grupper av människor. Dessa konflikter kan ha flera olika anledningar, t.ex. sociala, religiösa och ekonomiska. Många av de konflikter eller kulturkrockar som uppstår i samhället finns också i skolans värld. Konflikter uppstår inte bara mellan elever, utan också mellan elev-lärare/skola, familj - lärare/skola m.fl. Vi ska presentera exempel på kulturkrockar under detta stycke.

Kulturtillhörigheten är viktigt för en människas verklighetsuppfattning, den har även inflytande över människors handlingar i många olika sammanhang. Varje samhälle och kultur har sina speciella föreställningar om kring t.ex. hälsa, sjukdom, barn och skola (Angel & Hjern, 2004).

Naucér (1988) riktar inte in sig på en specifik orsak till konflikter, utan beskriver hur olika kulturer kan uppleva möten med varandra rent allmänt. Enligt Naucér är det viktigt att komma ihåg att majoritetsgruppens medlemmar har fördelar gentemot minoritetsgruppens medlemmar. Om vi utgår från Sverige, blir majoritetsmedlemmarna svenskar och minoritetsmedlemmarna invandrare. För svenskar är möten som sker med andra kulturer, till exempel i form av invandrare, tryggare än invandrarens möte med den svenska kulturen. Som representant för en majoritetskultur och därmed dess normer, kan man känna en stark trygghet i att ens åsikter och värderingar är allmänt accepterade. För en människa som kommit hit från ett annat land finns inte denna trygghet. Trots detta är mötet med andra kulturer inte alltid okomplicerat för majoritetsmedlemmarna heller. Komplikationer kan t.ex. ligga i bristande kunskaper om den andres kulturer eller omedvetenhet om den kultur man själv har. I sämsta fall kan sådana situationer leda till avståndstagande istället för öppenhet och tolerans (a.a.). Följderna kan bli negativa om människor fastnar i tankegången att det är "vi" mot "dem".

Människor behöver ej ha samma åsikter för att de är födda i samma land. Värderingar, anser vi beror bl.a. på personens uppväxtvillkor, hur det sett ut i hemmet och omgivningen när man varit barn. För att öka toleransen är det viktigt att hjälpa eleverna att förstå hur viktigt det är att människor respekterar varandra tycker vi. I vårt yrke som lärare gäller det i högsta grad att förmedla dessa värderingar. Henningsson & Pernetum (2004) beskriver det som att det ska bli en vana att acceptera olikheter. Sådant som varit främmande en gång i tiden ska bli intressant

och bekant.

Det kan uppstå konflikter då man har olika synsätt på hur skolundervisning ska bedrivas. Åsikterna kan gå isär om man kommer ifrån en annan kultur och kommer till Sverige. I Sverige är det regering och riksdag som bestämmer innehållet i undervisningen vilket tas upp i nästa avsnitt.

2.3 Familj och skolmyndigheter

Det är upp till myndigheter att fatta beslut om vad det gäller skolundervisning, och besluten har varierat från land till land. I de flesta länder har man samma uppfattning som man har i Sverige, att barnen ska gå i skolan och att utbildning är viktigt oavsett om man är flicka eller pojke. Det som eventuellt skiljer är om skolan ligger för långt bort från hemmet och om det är svårigheter att ta sig till skolan så finns risken att det inte blir någon skolgång för barnet. En annan anledning som kan skilja sig från Sverige är att familjen inte har möjlighet att försörja sig om inte deras barn hjälper till med försörjningen (Wellros, 1992). Wellros menar vidare att det är relativt sällan som frågan om skolplikt utvecklas till en konflikt mellan skolmyndigheter och invandrarföräldrar. Om det skulle ske så är lagen i Sverige entydig och klar, den gäller alla (a.a.).

2.4 Undervisningens innehåll

Undervisningens innehåll brukar accepteras av alla föräldrar. Det finns dock ämne som invandrarföräldrar reagerar emot i undervisningen till exempel sex och samlevnadsundervisningen. Speciellt religiösa har oftast svårast att acceptera att skolan överhuvudtaget undervisar om ämnet.(Wellros, 1992). Vi tycker inte det är märkligt att invandrarföräldrar ogillar detta som ett skolämne, då sexualitet som vi uppfattat det, i vissa religioner är något man talar tyst om.

Många invandrabarn kommer till Sverige efter att ha upplevt omskakande händelser i hemlandet, händelser som de har svårt att sätta in i något sammanhang. Det är viktigt att skapa utrymme för dessa barn att uttrycka sina erfarenheter, vända dem fram och tillbaka, leka, kreativitet, måla, musicera, spela teater och skriva. För invandrabarnet är det viktigt med en vardag med struktur och innehåll, med klara gränser och där dagarna är överskådliga (Angel & Hjern, 2004). Vi lärare får tänka till när vi planerar aktiviteter så det inte skapar jobbiga situationer för vissa elever, till exempel så man inte lockar fram gamla minnen. Det gäller att vi som lärare även skapar en trygghet i elevens vardag så att eleven kan koncentrera sig lättare och

utvecklas anser vi.

2.5 Lärarens roll i undervisningen

Som lärare menar vi att man har ett stort ansvar att synliggöra alla kulturella grupper i skolan. "Att lyfta fram en negligerad grupps historiska erfarenheter kan sägas vara en av de mångkulturella undervisningarnas främsta målsättningar" (Roth, 1998, s.64). I en mångkulturell undervisning skall inte bara majoritetskulturens perspektiv finnas i fokus, utan det bör ges tillfälle till andra kulturella perspektiv i samhället (a.a.). Henningsson och Pernetum, (2004) lyfter fram hur lärorikt det är att ta tillvara på olika sätt att leva, tänka och tro. Vi tror även att det är ett bra sätt att skapa tolerans med varandra om man tar tillvara på elevernas olikheterna i ens undervisning så att det blir en positiv upplevelse.

"När ett samhälle blir mer mångkulturellt ur etnisk och religiös synvinkel utmanas majoritetskulturens värderingar" (Roth, 1998 s.14.). Inom ämnesundervisningen så som språk, religionskunskap, historia, samhällskunskap och estetiska ämnen är det viktigt att se till att det inte bara är majoritetssamhällets perspektiv. Roth skriver också att i dessa ämnen finns det sociala, kulturella och politiska aspekter som inbjuder till skilda tolkningar. Det måste finnas en medvetenhet om detta hos lärare. Undervisningen måste sträcka sig utåt mot omvärlden för att förbereda eleverna för kontakter med andra kulturer och nationaliteter, detta ska enligt Roth (a.a.) gynna den internationella solidariteten mellan olika folkgrupper. Detta tycker vi är ett viktigt avsnitt i vår undervisning.

Det finns skolor där det är förbjudet, för barn med annat modersmål att prata sitt modersmål på skolan. Språkförbud är så långt ifrån mångkulturellt arbete man kan komma. Det avslöjar inte bara en otillåten atmosfär utan ett språkligt och kulturellt förtryck som drabbar alla inblandade, både invandrarelever som lär sig skämmas för sitt modersmål och de svenska eleverna som lär sig inskränkthet och inte får någon riktig möjlighet att verkligen lära känna sina kamrater (Sjöwall, 1994). På många skolor uppskattar personalen att det finns vuxna från andra länder och passar på att ta tillvara deras speciella kompetens. Personalen utgår från elevens behov av trygghet, igenkännande och bekräftelse. Att utbildad personal som har kunskap om elevers behov är bra, men vad man använder den kunskapen till är en attitydfråga (Sjöwall, 1994). En av lärarens största utmaningar är att skolklasserna är heterogena. Förändringar i det svenska samhället genom invandring har skapat allt mer heterogena klasser. Några skolor har klasser som innehåller elever från 10 eller

fler länder. De stora och växande individuella skillnaderna mellan elevernas bakgrund och vardagslärande medför ökade krav på undervisningen och läraren (Egerbladh & Tiller, 1998).

Språket är ett viktigt verktyg som alla blir påverkade av på ett eller annat sätt. Behärskar man det inte kan man känna utanförskap. Vi har båda sett det på vår VFU (verksamhets förlagd undervisning) och vi tror att brister i svenska språket leder till konflikter hos eleverna. Det är viktigt att vi som lärare bemöter detta med stor kunskap. Vårt bemötande mot olika kulturer och elever har stor betydelse för arbetet med kulturkrockar vilket vi lyfter i nästa avsnitt.

2.6 Lärarens bemötande

Lendahls m.fl. (1990) skriver bland annat om vikten av att som lärare tänka på ens egen medvetenhet om den kultur man är en del av och representerar. Man behöver naturligtvis inte tycka om alla delar av den, men genom att veta vilka värderingar man har och var man har fått dessa värderingar ifrån kan det bli lättare att känna trygghet i sitt ursprung. Vi vill tillägga att denna trygghet är viktig att ha för att kunna hjälpa eleverna att hitta en trygghet i sitt eget ursprung. Lendahls m.fl. (a.a.) menar vidare att den mest krävande situationen i skolan ofta handlar om centrala värderingar. En människas livsinställning, människosyn och värderingar påverkar hur man bemöter andra och i pedagogens fall påverkas även ens sätt att undervisa. Vi håller med om livsinställningen, människosynen och att värderingar har betydelser i mötet med andra, men hade gärna sett att författarna här hade gett exempel på de krävande situationerna som de nämner. Det finns ju många olika slags undervisningssituationer som kan upplevas som krävande, men inte bara undervisningen utan även möten med föräldrar, konflikter mellan elever på rasterna, kollegornas attityder m.m.

Lendahls m.fl. (a.a.) tar även upp betydelsen av vilken inställning lärare har. För att kunna öka toleransen mellan olika kulturer, är det till stor del avgörande att man som lärare är övertygad om att det går att leva i ett mångkulturellt samhälle. Skolan har en stor uppgift i att hjälpa olika kulturer att mötas. Om lärarna inte gör detta, finns det, enligt författarna, inte så många andra tillfällen att bygga upp tolerans, förståelse och kunskap om varandra. Hur man än vänder och vrider på det hela, är det i slutändan den enskildes lärarens värderingar som avgör. Om en lärare har en öppen och positiv inställning till olika kulturer, kommer detta förmedlas till eleverna, tror vi. Likaså påverkas eleverna, ifall läraren är negativt inställd. Vår uppfattning är

den att Lendahls m.fl. (a.a.) i denna bok lägger ett oerhört stort ansvar på lärarna. Vi anser det vara viktigt att ha i åtanke liksom Lendahls m.fl. har tagit upp, att familjens och umgängeskretsens attityder och värderingar också spelar en stor roll. Även samhället i stort, med media i spetsen, upplever vi har kommit att få allt mer inflytande över individens tankar och handlingar.

För att möta alla invandrarelever som lärare måste man kunna betrakta alla invandrarelevers kunskaper som värdefulla. Undervisningen lyckas bäst om den kan bygga vidare på elevens kunskaper i sitt eller sina språk. Genom att betrakta elevens kunskapsmässiga bagage som en tillgång och inte som en belastning kommer läraren att stötta eleven intellektuellt såväl som socialt. Självförtroendet växer när man blir sedd som en som har något värdefullt att bidra med (Ladberg, 2000).

Det är viktigt att man har en bra kommunikation mellan lärare och elev. Samspel mellan lärare och elev har stor betydelse för hur elevens utveckling sker. Det gäller att man har en god professionell relation till sina elever för att både skapa respekt och trygghet menar vi.

2.7 Elevers syn på läraren

Wellros (1992) tar upp att de flesta elever oavsett kulturella bakgrunder brukar tycka om sina lärare och trivas med dem, men några blir förvirrade av informaliteten. Invandrarelever ser mycket av "storasystemen" eller "mamman" i läraren och kan inte urskilja lärarens roll. Många av invandrapojkarna vill ha en manlig lärare istället och detta brukar tolkas som ett uttryck för värderingar från en annan religion eller en annan kultur. Och det är inte uteslutet att vissa invandrapojkar anser att de inte kan lyda en kvinna. Detta beror oftast inte på att de inte är vana att lyda en kvinna då de är uppfostrade av kvinnor. Vad dessa pojkar försöker säga är att de vill ha en bestämd lärare (Wellros, 1992). Wellros menar vidare att eleverna använder ordet *manlig* framför ordet lärare för att de har observerat att manliga lärare, oberoende ålder och personlig lärarstil, även i Sverige oftast rör sig och talar med större auktoritet än sina kvinnliga kollegor.(a.a.)

2.7 När kulturerna möts och hur de olika normerna påverkar

Invandrabarnet måste ta till sig regler, normer och värderingar som kanske är raka motsatsen till den egna kulturen och försöka sig på en balans mellan den ursprungliga och den nya, samtidigt existerar två värdesystem. För att klara av

skolan får man kanske välja bort några av sina värderingar från sin egen kultur, något som kan få väldigt stora konsekvenser för individen. Till exempel invandrarflickor som deltar på idrotts undervisning kan skapa konflikter i hemmet (Angel, 1992). Angel menar vidare att av detta kan det uppstå svåra påfrestningar på familjebanden som gör att man bryter med sin egen familj (a.a.).

Vad som är naturligt för respektive pojkar och flickor är av lite olika uppfattningar hos människor. Även könsroller lär man sig i tidig ålder (Wellros, 1992). Pojkar och flickor är eniga om att det finns vissa sysslor som är könsrelaterade. Att flickor lär sig sy, laga mat och passa barn medan pojkar sågar, hyvlar och svetsar tycker de flesta är "normalt". Dessa barn har kanske aldrig funderat på jämställdhet. Så länge ämnen står på schemat, som utformats enligt läroplanen, vilken i sin tur fastställts av riksdagen, är det rimligt att även pojkar måste lära sig laga mat och sy, hur märkligt de än tycker det är (a.a.).

Hur man klär sig kan skilja från kultur till kultur. Hur mycket av sin hud man kan visa upp för andras blickar är en väsentlig del av den vardagskunskap som kulturen ger oss alla. Vi använder det vid tolkandet av andras klädsel. Utifrån klädernas tyg mängd och tygets kvalitet drar vi slutsatser om graden av anständighet respektive mängden av hämningar hos andra. Föreställningar om den rätta nivån av avkläddhet skiljer sig mellan människor och kan påverka skolsituationen då elever kan bli speciellt utsatta då de bär till exempel slöja. Olika samhällen har olika syn på människokroppar. I en del samhälle betraktas exponering av kvinnans hud av tradition som en sexuell signal. En naken kvinnokropp förväntas vädja till männens erotiska känslor. Den manliga sexualiteten anses som svårare att kontrollera än den kvinnliga, och därför gör kvinnorna klokt i att skydda både sig själva och männen genom att inte klä sig på ett utmanande sätt (a.a.).

En kulturkrock som kan skapa konflikter, är när olika religioner möts. Wellros (a.a.) skriver att religiösa konflikter är svårast att hitta lösningar till eftersom ingen kan säga vad som är rätt och fel. Parszyk (1999) skriver bl.a. om negativa attityder gentemot etniska grupper och vad dessa attityder beror på. Hon belyser attityder gentemot den muslimska kulturen. Hon anser att konfliktsituationer som kan skapas mellan muslimer och svenska skolbarn kan delvis bero på att Norden haft så lite erfarenhet av andra religioner under historiens gång. Parszyk (1999) menar att lärare i skolan för en kamp gentemot mediernas nyhetsrapporteringar. Där framställs ofta muslimer som religiöst fanatiska, vilket skapar fientlig attityd bland de svenska

skolungdomarna. I Lendahls m.fl. (1990) berättar syrianerna att de tycker det är konstigt och obehagligt att komma till det landet Sverige och upptäcka att majoriteten av folket tycker att det är syrianerna som är konstiga för att det tar sin tro på så stort allvar.

De här exemplen visar olika situationer som man kan stöta på i skolan som lärare. Det är inte lätt att hantera dessa situationer för ingen är den andre lik men vi anser att man bör ha en stor öppenhet och förståelse för andra kulturer. På det sättet finns det möjlighet tror vi att man kan mötas på halva vägen och resonera fram ett klokt beslut för elevens bästa.

2.8 Frågeställning

Syftet med arbetet är att undersöka hur åtta lärare i grundskolan talar om att hantera kulturkrockar och kulturell mångfald i skolan. Med utgångspunkt från detta syfte har vi formulerat följande tre frågeställningar.

- Hur tolkar lärare läroplanens uttryck "kulturell mångfald"?
- Hur beskriver lärare arbetet med kulturell mångfald i klassen?
- Vilka erfarenheter har lärare av kulturkrockar i sitt arbete?

3. METOD

Syftet med arbetet är att undersöka hur åtta lärare i grundskolan talar om att hantera kulturkrockar och kulturell mångfald i skolan. Vi ville även undersöka hur de beskriver sitt arbete med en mångkulturell klass. Vi inleder med att kortfattat redogöra för metoder, tillvägagångssätt, undersökningsgrupp, etiska övervägande och relevans. I vår undersökning har vi valt att utgå från intervjufrågor med lärare för att sedan kunna kategorisera svaren.

Vi valde att genomföra en kvalitativ undersökning för att kunna gå på djupet och verkligen ta del av erfarenheter, tankar och arbetssätt hos de pedagoger i skolans värld som vi intervjuat. Kvalitativa intervjuer ger ofta upphov till oväntade svar, då intervjupersonen inte får förberedda svarsalternativ att ta ställning till utan mer öppet kan svara på frågorna. Fördelen med att arbeta utifrån en kvalitativ metod är att det finns möjlighet att reda ut oklarheter och ha möjlighet att ställa följdfrågor (Ely, 1993). Det blir därmed lättare att kontrollera om vi uppfattat respondentens beskrivningar korrekt. En annan anledning till varför vi valde intervjuer var att svaren

och exemplen blir mer utförligt beskrivna i en intervju. Det kan underlätta för respondenten att bara berätta och inte behöva förmedla det i text. Frågorna som respondenterna fick finns i slutet av arbetet. (Bilaga 1) Vi har använt oss av standardiserade ostrukturerade intervjuer för att kunna jämföra svaren och gå på djupet med de svar vi fick utav de olika pedagogerna (Kvale, 1997). Vi började vår undersökning med att ringa runt till rektorer för att fråga om det fanns möjlighet att få intervjuva någon lärare på skolan. Vi ringde till tre olika rektorer och samtliga rektorer ställde upp med personal till våra intervjuer. Vi fick ta kontakt via telefon med personalen för att boka en tid för intervjuerna. Vi genomförde alla intervjuerna som vi planerat på de bestämda dagarna. När vi kom ut på skolorna för intervjuerna startade vi varje intervju med att presentera oss själva och därefter förklara att vi inte kommer att namnge de i arbetet sedan. Vi förklarade även att de fick bryta intervjun när de ville om det ville. Intervjuerna spelade vi in på bandspelare för att samtalet skulle flyta fritt. Vårt val att använda bandspelare baserade på att vi ville minska risken att gå miste om någon viktig information. Enligt våra beräkningar skulle en intervju ta ungefär 45 minuter. Intervjuns längd berodde till stor del på hur mycket respondenten i fråga hade att berätta. Efter att vi genomfört intervjuerna har vi kunnat konstatera att våra beräkningar stämde ganska väl överens med hur lång tid intervjuerna faktiskt tog. De genomförda intervjuerna har transkriberats och analyserats, och presenteras senare under rubriken Resultat.

3.1 Urval

Vår initiala tanke var att intervjuva lärare som arbetar med en mångkulturell klass. Vi ringde rektorer för att ta reda på om det fanns någon som var intresserad av att dela med sig av sina erfarenheter. Det visade sig att detta inte var helt oproblematiskt. Många av de tillfrågade kände att de inte hade tid att ställa upp på intervjuer. Rektorerna lämnade besked samma vecka när vi kunde komma och göra intervjuerna. Vi valde att göra vår undersökning på 5 olika skolor som ligger i Småland och Skåne. Vi har intervjuat 8 yrkesverksamma lärare som arbetar i årskurs 4-6. Valet av respondenter har i första hand berott på ifall de hade någon slags erfarenhet av eller tankar om det som är vårt valda ämne. Utbildning, antal år inom yrket, kön, ålder, kulturell bakgrund etc. är inget som har varit avgörande för val av respondent.

3.2 Relevans och etiska övervägande

Vi anser att det är relevant som blivande lärare/förskollärare att intervjuva verksamma lärare inom skolan då det är där vi kommer att arbeta i framtiden. Syftet med arbetet

är att undersöka hur åtta lärare i grundskolan talar om att hantera kulturkrockar och kulturell mångfald i skolan. För att ta del av det tyckte vi att det var självklart att intervjua lärare och ta del av deras kunskaper inom detta ämne. Vi tycker att det är relevant för oss som blivande lärare att se det ur lärares synvinkel när man forskar inom detta ämnet. Vi tror att vi kommer att ha nytta av andra lärares erfarenheter i vårt eget arbete med elever, föräldrar och kollegor. Vi tror också att arbetet kan vara av intresse för alla som arbetar med människor.

I de etiska överväganden för denna undersökning har humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (Vetenskapsrådet 2002) forskningsetiska regler använts som utgångspunkt. I dem finns det fyra huvudkrav; informationskravet, samtyckekravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (a.a.). Informations och samtyckekravet innebär att de personer som ingår i intervjun är informerade om vad deltagandet innebär, att deras ord betraktas som protokollförda och dokumenterade. Det innebär också att få tillstånd att genomföra undersökningen. Det är frivilligt att delta och man kan när som helst dra sig ur. Vid kontakten med de utvalde intervjupersonerna, informerades de om detta muntligt och vi fick returns godkännande att genomföra intervjuerna. Konfidentialitetskravet innebär att data redovisas på ett sådant sätt att de undersökta personerna inte kan identifieras. Nyttjandekravet innebär att de insamlade uppgifterna, i de här fallet inspelade intervjuer, bara får användas för forskningsmål (a.a.).

4. Redovisning av intervjuerna

Nedanstående punkter tas upp för att vi uppfattar och kategoriserar respondenternas svar enligt dessa. Vi har gjort ett försök att analysera och kommentera punkterna. Vi har valt att redovisa resultatet i kategorier. För att styrka de resultat vi kommit fram till har vi citerat en del av de svar vi fått under intervjuerna. Vår problemprecisering var att ta reda på vilka erfarenheter lärare har av kulturkrockar i sitt arbete och hur de beskriver sitt arbete med kulturell mångfald i klassen samt hur de tolkar begreppet kulturell mångfald. Vid sammanställningen av intervjuerna tyckte vi oss se att det fanns fem olika kategorier.

4.1 Tolkning kulturell mångfald

Här upplevde vi att respondenterna hade svårt att uttrycka sig, de gav inte så många olika exempel och de hade svårt att sätta ord på vad de menade. Många svar vi fick var lika. Flertalet av respondenterna anser att kulturell mångfald är när klassen består av flertalet nationaliteter och kulturer.

Uttrycket kulturell mångfald innebär för mig att i klassen finns det elever med annat ursprung än svenskt.

En respondent menar tvärtom att det är en snäv synvinkel att bara tänka utländska kulturer, när det finns en del olika kulturer inom Sverige också.

Kulturell mångfald, jag tycker det är en ganska snäv synvinkel och bara tänka svenska elever kontra invandrarelever. För det finns många kulturer i det svenska samhället också. Även om man säger helsvensk klass så är det kulturella skillnader. Det är min tanke om kulturell mångfald.

Respondenter var väl medvetna om att det finns kulturella svårigheter även inom olika religiösa grupper, så det behövde inte bara handla om svårigheter mellan olika religioner. Även om de var medvetna om detta så arbetade de omedvetet mest med kulturkrockar mellan religionerna, enligt sig själva.

4.2 Värdegrundsarbete

Majoriteten av respondenterna pratade om vikten att arbeta med värdegrundsfrågor. Som en respondent säger:

Man tar upp det i diskussioner i klassen och förklarar skillnader och olikheter. Sen måste man ta upp religionerna hur det funkar så att svenska barn också förstår varför en hel del äter en annan mat och använder andra kläder, till exempel slöja.

Flertalet av respondenterna har tagit upp händelser likt följande som en kulturkrock. Nedan följer ett citat.

Jag har mött elever från forna Jugoslavien, kroater och... serbokrater som inte kommer överens. Det är ofta inte eleverna själva som inte kommer överens utan det är föräldrar och det är inte... roligt att jobba med det. För att de är uppdelade i små läger. Man märker att invandrarna har mer i sig att försvara sina syskon, försvara sina släktingar och så funkar inte det svenska systemet och då blir det gärna lite bråk. Och de kommer att försöka gadda ihop sig och det är tungt. Det gäller att sära på det... det kan vara positivt ibland men oftast negativt.

Respondenten säger att ovanstående är ett vardagsproblem som syns mer desto fler kulturer som blandas inom skolan. Hur detta utvecklas i praktiken tror respondenterna beror på hur skolan bemöter detta. Serber och kosovoalbaner är utsatta folkgrupper för detta problem, enligt respondenterna. Värdegrundsarbetet tas upp för att eleverna ska upptäcka allas lika värde och förstå varandras olikheter. En

respondent menar att det är viktigt att man pratar öppet hela tiden och lyfter allas åsikter och tankegångar. De flesta av respondenterna såg inga större svårigheter, men det som många pekade på var de religiösa krockarna, föräldrakontakten samt eventuella missförstånd genom språket.

En respondent säger:

Det är inte så många svårigheter det beror på hur stark religiös anknytning de har. Är de starka troende muslimer till exempel så är det svårt med religionsundervisning...

4.3 Manligt, kvinnligt och kläder

Respondenterna pratade om manligt och kvinnligt inom olika kulturer. Några respondenter tog upp synen på kvinnan som en kulturell svårighet. Någon nämnde gymnastik och badlektioner som ett tillfälle då det kan uppstå svårigheter om man är flicka. Respondenten berättar att en del föräldrar inte vill att deras flickor visar sig i endast gymnastikkläder eller badkläder, då de visar för mycket hud. Hon poängterar också, om man har elever med slöja i klassen, så bör man lyfta detta till diskussion, för att skapa en förståelse hos de andra eleverna.

En kvinnlig respondent pratade särskilt om kvinnans roll ur en lärares synvinkel.

Sen är det en kulturkrock med en annan syn på kvinnan. Det gäller att vara väldigt... stark som person själv när man står på ett föräldramöte där det bara är män som dominerar. Det är ju likadant i klasserna ofta har barnen den synen också att pojkarna har mer betydelse medan tjejerna är mindre värda.

Samma respondent, som hade mycket erfarenhet kring kulturella svårigheter inom ämnet könsroller, berättar vidare.

Med Kosovoalbaner är det är svårt att vara tjej, de har en annan syn på tjejer. Det är männen som kommer på föräldramöten och man får sällan träffa deras mammor. Männen för gärna en envägskommunikation där de bara för fram sina åsikter och inte vill lyssna på mig som lärare.

Respondenten berättade om hur hon ibland bad en manlig kollega att vara på plats under utvecklingssamtal samt föräldramöte, men att då många vände sig till denne istället med frågor och såg lite förbi henne som lärare. Hon upplevde detta som en situation som uppstod på grund av kulturella skillnader. Hon upplevde även detta som en av de största utmaningar i arbetet med kulturkrockar.

En annan respondent pratar om omskärelse med muslimer.

Jag har stött på elever som har tagit ledigt för att omskäras på sjukhus. I några fall har föräldrarna informerat mig om det innan. I två fall har man valt att inte berätta det. Tyvärr har de andra pojkarna i klassen med tiden upptäckt det och då har jag fått undervisa om deras traditioner och tro.

Respondenten pratar om att han inte ser detta som någon kulturkrock om man inte gör det till en. Det gäller att man lär av varandra och skapar förståelse mellan varandra. Det här är en naturlig del i ens liv om man är muslim. Givetvis ska man bemöta det på samma sätt.

4.4 Vikten av att ta vara på elevernas erfarenheter

Alla respondenter betonade vikten av att ta vara på elevernas erfarenheter och lyfta dessa i klassen. Genom att prata om erfarenheter i klassen upptäcker eleverna att de har något gemensamt, och har man en sak gemensamt så kanske man kan hitta fler saker.

Man får dra nytta av de man har i klassen och de får hjälpa till när man har undervisningen om sådana grejer. När man kör undervisning i samhällskunskap, med nutidsfrågor så uppkommer det säkert något om deras länder som de kan berätta om. Det är att man utgår från deras kunskaper och erfarenheter och försöker se det som en resurs i undervisningen.

En av respondenterna berättade att denne inte planerade något särskilt med sin undervisning kring mångkulturellt arbete.

Nej jag har ingen speciell tanke för det i min undervisning.. Däremot för att jag tycker det är roligt själv och intresserad av andra kulturer och framför allt vad andra kulturer har att ge mig och då andra elever i klassen...Det ska bli naturligt... Vi ska vara glada att alla är olika.

4.5 Bristande språkkunskaper

De flesta respondenter tog upp kulturkrock skapadade av bristande språkkunskaper. Två av respondenterna poängterade att många av eleverna som var svaga i det svenska språket blev mer kroppsliga. De tog till kroppsspråket när de inte förstod sina kamrater eller saknade ord för sina uttryck. Detta gjorde, enligt respondenterna att det uppstod mer stök och buffande på varandra. Majoriteten av respondenterna pratade om vikten att möta konflikter direkt och att våga ha en diskussion med de inblandade. Alla respondenterna tog upp hur viktigt det är att arbetet med gruppen sker utifrån elevernas ursprung och erfarenheter och försöker visa att alla har olika bakgrunder.

Det är viktigt att ha ett öppet samtal, att man pratar **hela tiden** och lyfter fram allas åsikter och tankegångar... Man hymlar inte utan man vill få fram det på ett bra och tydligt sätt. Det jag tror är stora faran är egentligen vi vuxna. Vi står där när vi ska gå in i en grupp med blandade elever och funderar, förberedda för att nu kommer det kanske bli kulturkrockar, då blir det inte en naturlig sak av det.

En skola försöker lösa det så att man pratar bara svenska under tiden på skolan, för att minska missförstånd orsakade av språket.

Vi har en regel på skolan att när man är på skolan pratar man bara svenska, men det är svårt för vissa elever att hålla denna regel, så det uppkommer problem med det. Blir de arga så använder de sitt språk och de svenska kan missuppfatta och det uppstår missförstånd.

Det var inte bara på skolan språkkunskaperna orsakade svårigheter. Kommunikationen mellan skolan och hemmet pratades det mycket om som en svårighet som en följd av språksvårigheter, både hos elever och hos föräldrarna. En del av respondenterna menar att följden blir att föräldrar inte dyker upp på föräldrar möten och utvecklingssamtal, eller vid hämtning och lämning av barnet. Ofta skäms föräldrarna lite över sina språkkunskaper, vilket känns jobbigt och de skickar gärna ett syskon istället. Det händer att barnet blir tolk och man då inte vet hur mycket som översätts och hur det översätts. Som lärare får vi reda mycket med barnet själv, barnet blir då lite "minivuxen" berättar en respondent

En respondent nämner att man delar in eleverna i grupper ibland på lektionerna för att kunna tillmötesgå alla barns behov. Man delade inte eleverna i grupper beroende på var de befinner sig för att alla elever ska få sina behov tillgodosedda oavsett varifrån man kommer. Man arbetar för att möta alla och individanpassa undervisningen efter elevernas behov.

En annan respondent kommer in på hur viktigt det är att man ser varje elev. Vi håller med om detta men tycker det är underligt att inte någon annan respondent belyst detta viktiga område.

4.6 Sammanfattning av resultat

På frågan om kulturell mångfald upplevde vi att respondenterna hade svårt att uttrycka sig. Vad många av respondenterna menade med kulturell mångfald var när klassen bestod av flertalet nationaliteter och kulturer. Något som också lyftes fram var att även inom en helsvensk klass kan det finnas olika kulturer. Respondenterna arbetade, enligt sig själva, mest med kulturkrockar mellan våra religioner.

Värdegrundsarbetet var något som de flesta pratade om som en självklarhet i sitt arbete upplevde vi det som, en självklarhet. Värdegrundsarbetet togs upp för att upptäcka allas lika värde och skapa en förståelse för varandras olikheter. Att lyfta allas åsikter och prata öppet var saker att tänka på i arbetet mot kulturkrockar ansåg respondenterna. Respondenterna poängterade också att det var viktigt att prata om klädernas betydelse hos de olika kulturerna, till exempel varför en del bär slöja och varför något barn inte får vara med på gymnastik eller badlektioner.

När vi frågade om könsroller så kom respondenterna snabbt in på manligt och kvinnligt inom de olika kulturerna. Några respondenter tog upp synen på kvinnan som en kulturell svårighet. Respondenterna pekade på att synen på kvinnor inte var den samma inom alla kulturer. Respondenterna tyckte detta märktes på bland annat föräldramöten och utvecklings samtal, men man kunde ibland även se det i klassen då en del tyckte att pojkar var av mer betydelse än flickor. Ett sätt att lösa föräldramöten och utvecklingssamtal på, enligt respondenterna, var att ha en manlig kollega närvarande under mötet. Dock blev resultatet då att denne fick alla frågor istället och man såg förbi den kvinnliga läraren.

Alla respondenterna betonade vikten av att ta vara på elevernas erfarenheter och lyfta dessa i klassen. Detta skulle då bland annat leda till att eleverna upptäcker deras gemensamma sidor och därmed minska kulturkrockar att uppstå.

Att bristande språkkunskaper skapade kulturkrockar var alla respondenterna överens om. Kroppsspråket användes flitigt när eleven inte kunde förklara sig på annat sätt, vilket ledde till onödigt stök och buffande på varandra. Kommunikationen mellan skolan och hemmet drabbades också när språkkunskaperna brister. Respondenterna menar att följden blir att dessa föräldrar inte kommer på föräldramöten eller till skolan för att lämna eller hämta barnet. De stora tillfällena till föräldrakontakt uteblir alltså. Vilket bidrar till att dessa föräldrar sällan får fram sina tankar och funderingar kring skolan och vi får därmed inte dem att känna någon samhörighet.

Som en respondent uttryckte det, "vi ska vara glada att alla är olika". De flesta respondenterna var, som vi uppfattade det, överens om att det var positivt och skapade ett lärande om varandra med en kulturell blandning i klassen.

5. DISKUSSION

Syftet med arbetet är att undersöka hur åtta lärare i grundskolan talar om att hantera kulturkrockar och kulturell mångfald i skolan. Vi har tre frågeställningar som vi sökte svar på i detta arbete. Vi har gjort en kvalitativ studie för att vi ville finna olika exempel på hur man arbetar med kulturkrockar och kulturell mångfald. Något som tas upp av respondenterna, en erfarenhet de har, är kulturkrockar som beror på olika kulturers syn på kläder och hur mycket kläderna måste dölja av elevens kropp. Wellros (1992) tar upp hur olika samhällen ser på kläder och dess betydelse för individen, det gjorde också en av respondenterna. Denne pekade på svårigheter vid bl.a. gymnastik och badlektioner. Vi undrar hur man ska göra för att alla ska kunna vara med på till exempel badlektioner, hur man löser detta så att inte eleven hamnar i kläm? Detta fick vi inte något direkt svar på. När vi tänker på detta så börjar vi prata om hur det vore med skoluniform, hur det hade påverkat i denna fråga. Hade detta kunnat bidra till en ökad känsla av samhörighet, en känsla av att inte bli uttittad eller känna sig utanför? Skulle man kunna hitta en uniform som kunde bli accepterad av alla kulturer?

Ytterligare en erfarenhet respondenterna hade med sig är värdegrundsarbetet, de beskriver värdegrundsarbetet som något viktigt när man arbetar med en mångkulturellklass. Värdegrundsarbetet är något som kommit på tal många gånger under tiden av detta arbete. Många av respondenterna talar gång på gång om vikten av att se, synliggöra och acceptera varandras olikheter. Lendahls m.fl. (1990) tar upp vikten av att arbeta med värdegrundsfrågor som påverkar hur man bemöter andra, t.ex. om vår livsinställning och människosyn i mötet med andra människor. Flera av respondenterna berättar hur de arbetar med värdegrundsfrågor där värdegrundsarbetet togs upp för att eleverna ska upptäcka allas lika värde och förstå varandras olikheter. Vi blev förundrade över hur de bara talade om att synliggöra elevernas olikheter och inte dess likheter. Även i litteraturen tyckte vi att detta togs upp på samma vis, framför allt i Rooth (1998) samt Wellros (1992). Hade man talat mer om elevernas likheter så hade kanske inte olikheterna fått så mycket negativ plats, som vi upplever det, och eleverna kunde tänka att vi är mer lika än olika. I grund och botten tror och vet vi att vi människor har många saker gemensamt oavsett varifrån man kommer eller vilken kultur man är fostrad i. Varför inte arbeta med mottot att synliggöra likheterna och därigenom att lyfta de olika individerna.

En respondent pratar om att man ska låta eleverna dela sina erfarenheter med klassen och att de på så vis ska upptäcka att de har något gemensamt med varandra. Detta tycker vi är ett bra tankesätt.

Precis som Säljö (2000) tar upp i sin bok *Lärande i praktiken*, så tror vi att man förvärvar idéer, värderingar och kunskaper genom kontakt med omvärlden, ett sociokulturellt perspektiv.

Vi tror att skolan är en mycket betydelsefull plats för eleverna att ta ställning till egna och andras åsikter och tankar och att det ger eleverna möjlighet att tänka efter och hantera sina åsikter och även få möjlighet att förändra dem, en plats där man utvecklas från biologiskt till sociokulturellt tankesätt. Vårt sätt att bete oss, tänka, kommunicera och uppfatta verkligheten är formade av sociala och kulturella erfarenheter och kan inte i särskild stor utsträckning förklaras med hänvisning till instinkter eller genetiskt programmerade reflexer och beteenden (Säljö, 2000). Vygotsky menar att ett barns utveckling övergår från att i huvudsak bestämmas av biologiska faktorer till att ske inom ramen för sociokulturella förhållanden (Säljö, 2000). Vi tycker att detta ska man vara medveten om och ta vara på i skolan. Att förstå att det är där, i skolan, som barnet utvecklas mycket socialt, att man förstår vilken påverkan man kan ha och vad mitt arbetssätt, som lärare, hur det kan påverka barnet.

Det vi blev mest förvånade över var att alla respondenter tog upp betydelsen av att arbeta med språket. Beror det på att respondenterna stött på några problem av språklig karaktär, eller prioriterar man språkutvecklingen i första hand? Vi menar att arbetet med språket är viktigt då vi anser att det ligger till grund för en väl fungerande kommunikation. Enligt Vygotsky är det uppenbart att språkliga uttryck, termer och ord har en utpekande funktion eller vad han kallar, en indikativ funktion. Med hjälp av språkliga kategorier kan vi peka ut och benämna saker i vår omvärld. Vi kan föreställa oss denna indikativa funktion hos ord och uttryck som en ersättning för pekfingeret. Men när inte föremålet vi menar finns inom synhåll hur gör vi då. Då behöver vi ett språkligt uttryck. Språket är ett kraftfullt redskap i samspelet med omvärlden (Säljö, 2000).

Att språksvårigheterna ställer till det även vid kontakten med föräldrarna förstår vi. Vi reagerar på att man använder eleven och dess syskon som en "minivuxen" i kommunikationen mellan skolan och hemmet. Vi funderar här på hur detta påverkar

eleven? Vi menar att det inte är deras roll att bära i den åldern, att ta på sig det ansvaret att förmedla information om vad som händer i skolan på vuxen nivå. Här tycker vi det krävs för mycket av barnet. Vi anser att skolan bör utveckla sitt arbete kring detta, till exempel att använda sig mer av en tolk i sitt arbete med föräldrakontakten.

En annan svårighet vid föräldrakontakten förstod vi fanns när det kom till föräldramöten då man inte inom alla kulturer vill sätta en kvinna i en ledarposition. Här ser vi ett stort område att utveckla. Här möts olika värderingar som kan vara svåra att rubba på, då de är djupt förankrade i de olika kulturerna.

Säljö (2000) skriver att det är i det vardagliga, naturliga samspelet som vi lär oss våra språkliga färdigheter, de som vi behöver för framtiden. Vi lär oss se andra människors perspektiv på tillvaron, språket är ett redskap för att förmedla kunskapen. Respondenterna pratade om vikten av att ha en naturlig öppen dialog i klassrummet för att lära sig om varandra. Vi tycker att språket är länken till att lära sig att föra en naturlig dialog och inhämta kunskaper. Detta är något vi lärare måste tänka på, den naturliga och spontana dialogen. Dock reagerade vi på den respondent som berättade att på deras skola hade man bestämt sig för att alla bara skulle talade svenska, eleverna i mellan. Det gällde de som hade ett annat hemspråk än svenska (Sjöwall, 1994). Vi undrar vad det får för konsekvenser, känner alla sig accepterade då? Kan det å andra sidan minska missförstånd och bråk på raster, då alla inte skulle förstå vad som sägs, lite som att viska fast man kan pratar högt? Vi är lite kluvna i denna fråga. Vi kan förstå varför de satt regeln men samtidigt tycker vi det sänder ut fel budskap.

I vår forskning har vi fått en bra inblick på hur lärare arbetar med kulturkrockar i skolan. Det hade varit intressant att ta del av elevernas syn kring detta, upplever till exempel de också språket som en svårighet vid kulturkrockar? Upplever de kulturkrockar över huvudtaget? Vilka i så fall?

6. Metoddiskussion

Det är mycket som kan påverka resultatet när man gör en undersökning. Det första området vi väljer att diskutera är antalet respondenter. I efterhand tycker vi nog att vi borde försökt nå fler för att få fler exempel och erfarenheter. Då vi hade svårt att få tag i lärare som ville ställa upp, såg vi inte det som en möjlighet att ta kontakt med fler på grund av tidsbrist. Vi är medvetna om att detta sätt att göra ett urval av

respondenter, har påverkat resultaten. Samtidigt anser vi att det har varit nödvändigt att göra urval utifrån personernas erfarenheter, då vi valt ut de som varit i kontakt med kulturkrokar.

Nästa område som vi vill lyfta fram är intervjufrågorna (se Bilaga 1). Vi kände att vi ställde öppna frågor, för att få så breda svar som möjligt. Efteråt har vi reflekterat över att vi borde ha skickat ut intervjufrågorna till respondenterna i förväg för att ge dem tid att tänka, detta hade kanske bidragit till mer och fler utvecklande svar.

Det tredje området som har haft betydelse vid våra intervjuer är bandspelaren. Vi borde ha förberett våra respondenter på att vi skulle spela in dem på bandspelare i förväg. Det märktes tydligt att flera respondenter blev nervösa när vi satte igång den. Fördelen med att ha bandspelare var att vi inte behövde anteckna och riskera att missa något, vi fick lättare möjlighet att plocka ut citat. En annan fördel är att vi kunde koncentrera oss på själva intervjun. Vi fick nu möjlighet att lättare ta åt oss innehållet och ställa följdfrågor.

En annan faktor som kanske påverkat undersökningen är att respondenterna inte kände någon av oss. Vi tror det är lite svårare att öppna sig när man pratar med en främling och kanske någon tyckte att ämnet var känsligt. Så här efteråt känner vi att vi kunde ha grävt lite djupare i frågan om hur lärare tolkar läroplanens uttryck kulturell mångfald, då vi inte fått fram så stor bredd på svaren som vi önskat i den frågan. Kanske kände respondenterna att det var svårt att sätta ord på detta eller kan det ha handlat om vårt sätt att ställa frågorna.

7. Sammanfattning

Syftet med arbetet är att undersöka hur åtta lärare i grundskolan talar om att hantera kulturkrokar och kulturell mångfald i skolan. Vi gjorde intervjuer med åtta stycken yrkesverksamma lärare. Intervjuerna sammanfattades, analyserades och kommenterades. Det kändes relevant att ta reda på hur lärare talar om läroplanens uttryck kulturell mångfald, samt att ta reda på vilka erfarenheter lärare har av kulturkrokar i sitt arbete.

Dagens svenska skola har blivit en kulturell mötesplats där eleverna möter olika människor med olika bakgrunder. I litteraturgenomgången tar vi bland annat upp vad våra styrdokument säger. I Lpo 94 står det även att skolan har i uppdrag att med; "Ett internationellt perspektiv utveckla förståelse för den kulturella mångfalden inom

landet” (a.a., s.12) Som slutsats kan vi se att lärare arbetar med detta i skolan. De arbetar mycket med värdegrundsarbete. Lärarna i intervjuerna tolkade läroplanens uttryck ”kulturell mångfald” väldigt snarlikt varandra.

Vi tog bland annat upp begreppsdefinitioner på viktiga ord som har gått som en röd tråd genom hela arbetet, *invandrare*, *kultur*, *mångfald* samt *kulturkrockar*. I litteraturgenomgången har vi berört de områden vi anser vara mest relevanta för vårt arbete. Vi har utgått från ett sociokulturellt perspektiv där man menar att kunskap uppstår först i samspel mellan människor och blir sedan en del av människan i hans/hennes tänkande/handlande. Kunskap är inget som individen har utan man använder det i sitt vardagliga handlande (Säljö, 200).

Vi tog även i vår litteraturgenomgång upp lärarens roll och bemötande i undervisningen för att kunna beskriva arbetet med kulturell mångfald i klassen. Undervisningens innehåll i svenska skolor brukar accepteras av såväl svenskar som invandrarföräldrar. Det finns dock ämnen som invandrarföräldrar reagerar emot i undervisningen. Betydelse av lärarens inställning till andra kulturer har en viktig roll här.

Lendahls m.fl. (1990) tar upp betydelsen av vilken inställning lärare har. För att kunna öka toleransen mellan olika kulturer, är det till stor del avgörande att man som lärare är övertygad om att det går att leva i ett mångkulturellt samhälle. Det gäller att man hanterar dessa situationer yrkesmässigt och möter dessa situationer med respekt för andras kulturer.

För att gå djupare i ämnet lyfte vi även fram hur det kan bli när kulturerna möts och när olika normer spelar roll. Invandrarbarnet måste ta till sig regler, normer och värderingar som kanske är raka motsatsen till den egna kulturen och försöka sig på en balans mellan den ursprungliga och den nya. Här möts två olika världar som kan skapa olika kultkrockar för eleverna. Till exempel invandrarflickor som deltar på idrottsundervisning kan skapa konflikter i hemmet (Angel, 1992). Under våra intervjuer kom detta temat även upp. Här beskrev respondenterna olika erfarenheter som de hade kring kulturkrockar i sitt arbete. En vanlig uppfattning bland respondenterna var att värdegrundsarbetet var något självklart, det togs upp för att upptäcka allas lika värde och skapa en förståelse för varandra. På frågan om könsroller kom respondenterna snabbt in på manligt och kvinnligt inom de olika kulturerna. Några respondenter tog upp synen på kvinnan som en kulturell svårighet.

Att bristande språkkunskaper skapade kulturkrockar var alla respondenter överrens om, kroppsspråket användes flitigt när eleven inte kunde förklara sig på annat sätt. Även kommunikationen mellan skolan och hemmet drabbades av bristande språkkunskaper.

I diskussionen pratar vi om svårigheter som beror på kulturens syn på kläder. Värdegrundsarbetet är något som kommit på tal många gånger under arbetets gång, att synliggöra elevernas olikheter, men dess likheter då? Vi pratar även om skolans betydelse för hur eleverna utvecklar sin inställning till egna och andras åsikter. Vi tycker att språket har stor betydelse för kommunikationen i skolan, och även i kontakten mellan skolan och hemmet.

8. Referensförteckning

Abrahamsson, Marianne m.fl (1998) *Religionskunskap*. Stockholm; Natur och Kultur, ISBN:91-27-62764-0 (s159)

Angel, Birgitta (1992) *Att möta flyktingbarn och deras familjer*. Lund; Studentlitteratur, ISBN:91-44-35811-3 (s221)

Angel, Birigta & Hjern, Anders (2004) *Att möta flyktingar*. Lund; Studentlitteratur, ISBN:91-44-03328-1 (s296)

Egerbladh, Thor & Tiller, Tom (1998) *Forskning i skolans vardag*, Lund; Studentlitteratur, ISBN:91-44-48911-0 (s248)

Ely, Margot (1993) *Kvalitativforskningsmetodik i praktiken - cirklar inom cirklar*. Lund; Studentlitteratur, ISBN:914437111X (s264)

Heningsson, Lena & Pernetun, Johanna (2004) *Mångkulturell i förskolan,- arbetssätt, svårigheter, tillgångar och kulturella möten*. Högskolan Kristianstad/Enheten för lärarutbildning (s37)

Kvale, Steinar (1997) *Kvalitativa forskningsintervjun*. Lund; Studentlitteratur, ISBN:91440001851 (s306)

Ladberg, Gunilla (2000) *Skolans språk och barnets – att undervisa barn från språkliga minoriteter*. Lund; Studentlitteratur, ISBN:91-44-01296-9 (s230)

Lendahls, Birgit m.fl. (1990) *Kulturmöten i klassrummet*. Stockholm; Utbildningsförlaget, ISBN:91-47-03373-8 (s73)

Naucle, Kerstin (1988) *Kultur- och språkmöten om tvåspråkigt arbetssätt i förskolan*. Stockholm; Socialstyrelsen, ISBN:99-07260193-9 (s109)

Parszyk, Ing-Marie (1999) *En skola för andra. Minoritetslevers upplevelser av arbets- och livsvillkor i grundskolan*, Stockholm; HLS Förlag, ISBN:91-7656-446-0 (s290)

Roth, Hans-Ingvar (1998) *Den mångkulturella parken – om värdeskap i skola och samhälle*. Stockholm; LiberAB, ISBN:91-88373-59-2 (s124)

Sjöwall, Anna (1994) *Kulturmöten i barnomsorg och skola*. Studentlitteratur; Lund, ISBN:91-44-33161-4 (s147)

Skolverket (2001) *Att undervisa elever med Svenska som andraspråk*. Stockholm; Elanders Gummessons, ISBN:91-85128-18X (s112)

Svenska språknämnden (2003) *Svenskt språkbruk*. Gjøvik Nordstedts förlag, ISBN:91-7227-346-1 (s1433)

Säljö, Roger (2000) *Lärande i praktiken*. Stockholm; Prisma, ISBN:91-518-3728-5 (s279)

Utbildningsdepartementet (1998) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet förskoleklassen och fritidshemmet – Lpo94*. Solna; Utbildningsdepartementet & Fritzes; Allmänna förlaget ISBN:91-38-31413-4 (s19)

Vetenskapsrådet, (2002) *Forskningsetiska principer*. Stockholm; Elanders Gotab, ISBN:91-7307-008-4 (s17)

Wellros, Seija (1992) *Ny i klassen – om invandrarbarn i svenska skolan*, Malmö; Gleerups, ISBN:91-40-61527-8 (s155)

www.hem.passagen.se/multikultur/lista/vad.html

www.orkelljunga.se/verksamhet/kultur/kultur.htm

Bilaga 1

Intervjufrågor

- 1) Presentation av sig själv och klassen m.m.
- 2) Hur många invandrare finns det i klassen? Vilka nationer finns representerade?
- 3) Övrigt som du vill berätta?
- 4) Vad tycker du är viktiga utgångspunkter när du planerar din undervisning utifrån begreppet kulturell mångfald?
- 5) Vilka möjligheter ser du med undervisning i en mångkulturell klass?
- 6) Vilka svårigheter ser du med undervisningen av mångkulturell klass?
- 7) Vilka kulturkrockar har du stött på?
- 8) Ge exempel på hur du arbetar för att möta kulturkrockar?

